

โอโอะกุ

: เปิดม่านหลากหลายมิติ
หลังปราสาทเอโดะ

เบญจางค์ ใจใส แดร์ อาร์สลานิ้อง
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คำนำ

หนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือใน “โครงการเผยแพร่ความรู้ด้านญี่ปุ่นศึกษา” ของศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา สังกัดคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

โอโอะกุ เป็นเรื่องที่คุณเขียนอยากศึกษาดังแต่หลายปีมาแล้ว จึงเริ่มสะสมหนังสือเกี่ยวกับโอโอะกุและพบว่าเนื้อหาในหนังสือหลาย ๆ เล่มในเรื่องเกี่ยวกับโอโอะกุไม่ตรงกัน น่าจะเป็นปัญหาของการบันทึกเรื่องในประวัติศาสตร์เกี่ยวกับโอโอะกุซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะปิดไม่เผยแพร่สู่สังคมภายนอกจึงไม่ค่อยมีบันทึกเกี่ยวกับโอโอะกุมากนัก ประกอบกับเกิดไฟไหม้ในโอโอะกุหลายครั้งซึ่งอาจจะส่งผลเสียหายต่อเอกสารที่เกี่ยวกับโอโอะกุเช่นกัน เรื่องราวเกี่ยวกับโอโอะกุถูกเปิดเผยจากบันทึกต่าง ๆ และการศึกษาของนักการศึกษาในสมัยเมจิ จึงทำให้คนในปัจจุบันได้เห็นเกี่ยวกับโอโอะกุมากขึ้น

โอโอะกุ เป็นอีกด้านหนึ่งของประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นที่น่าศึกษา ด้วยความที่โอโอะกุมีทั้งความงามของขนบธรรมเนียมประเพณีของสมัยเอโดะและมีด้านมืดที่เกิดจากมนุษย์ อีกทั้งยังเป็นเรื่องราวที่มีความสำคัญของการปกครองในสมัยเอโดะ แต่แสดงให้เห็นอีกด้านหนึ่งของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการปกครองที่มีผู้หญิงเป็นกลไกสำคัญ จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่า ในสมัยเอโดะซึ่งเป็นสมัยที่ผู้หญิงน่าจะมียบทบาทในการปกครองไม่มากนักแต่ผู้หญิงญี่ปุ่นก็เป็นผู้ที่มีอิทธิพลและมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการปกครองเช่นกัน

สารบัญ

คำนิยม	I
คำนำ	II
สารบัญ	III
สารบัญรูป	VI
สารบัญตาราง	XXII

บทที่ 1	เรื่องทั่วไปเกี่ยวกับสมัยเอโดะ	1
-	โชกุนตระกูลโทกูงาวะ	2
-	เมืองปราสาทเอโดะ	8
-	รัฐบาลเอโดะ	17
-	ระบบซังคิงโคไต	21
-	การแบ่งชนชั้น	25
-	บทสรุปท้ายบทที่ 1	25
บทที่ 2	ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับโอโอะกุ	27
-	ปราสาทเอโดะและโอโอะกุ	28
-	ส่วนต่าง ๆ ของโอโอะกุ	33
-	จุดกำเนิดของโอโอะกุ	59
-	ความหมายของ “โอะกุ” และ “โอโอะกุ” ของตระกูลซามูไร	62
-	การเปลี่ยนจาก “โอะกุ” เป็น “โอโอะกุ” ของปราสาทเอโดะ	66
-	บทสรุปท้ายบทที่ 2	68

สารบัญ

บทที่ 3	ผู้อาศัยในโอโอะกุ	69
-	มิไดโตะโคะโระ : ภรรยาเอกผู้ปกครองสูงสุดของโอโอะกุ	70
-	ผู้อาศัยในโอโอะกุ	76
-	มารดาของโซคุน มิไดโตะโคะโระ และภรรยารองของโซคุน	77
-	ประเด็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับมิไดโตะโคะโระที่เป็นบุตรบุญธรรมของตระกูล ขุนนาง	110
-	โจะจู หรือสตรีที่ทำงานรับใช้ในโอโอะกุ ในระดับต่าง ๆ	114
-	ภาระหน้าที่ของโจะจู ในโอโอะกุ	147
-	การเลือกเข้าทำงานของสตรีในโอโอะกุ	152
-	การเลื่อนตำแหน่งของโจะจู	162
-	เงินเดือนของโจะจู และงบประมาณของโอโอะกุ	163
-	ลักษณะปิดของโอโอะกุ	171
-	บทสรุปท้ายบทที่ 3	177
บทที่ 4	วิถีชีวิตของสตรีในโอโอะกุ	179
-	ชีวิตประจำวันของโซคุน	180
-	ชีวิตประจำวันของมิไดโตะโคะโระในโอโอะกุ	185
-	อาหารของโซคุนและมิไดโตะโคะโระ	192
-	การใช้ชีวิตของสตรีที่ทำงานในโอโอะกุ	194
-	ความบันเทิงในของสตรีในโอโอะกุ	196
-	ทรงผมของสตรีในโอโอะกุ	210
-	เทศกาลต่าง ๆ ภายในปราสาทเอโดะ	216
-	เทศกาลต่าง ๆ ภายในโอโอะกุ	221
-	บทสรุปท้ายบทที่ 4	258

สารบัญ

บทที่ 5	อำนาจและความขัดแย้งของสตรีในโอโอะกุ	259
-	ปัญหาปริมาณในโอโอะกุ	263
-	การสร้างอำนาจและการมีอิทธิพลของสตรีในโอโอะกุ	266
-	คดีสำคัญและเรื่องที่เกิดขึ้นในโอโอะกุ	277
-	บทสรุปท้ายบทที่ 5	288
บทสรุปท้ายเล่ม		289
บรรณานุกรม		293
ดัชนี		299

สารบัญรูป

รูปที่ 1	โชกุนคนที่ 1 (กลางบน) โชกุนคนที่ 2 (แถว 2 ด้านขวา) โชกุนคนที่ 3 (แถว 2 ด้านซ้าย) โชกุนคนที่ 4 (นั่งด้านขวา) โชกุนคนที่ 5 (นั่งด้านซ้าย) 「光將軍徳川家累代像附累系」	5
รูปที่ 2	โชกุนคนที่ 6 (ด้านซ้ายบน) โชกุนคนที่ 7 (ด้านล่างกลาง) โชกุนคนที่ 8 (ด้านล่างซ้าย) โชกุนคนที่ 9 (ด้านบนขวา) โชกุนคนที่ 10 (ด้านล่างขวา) โชกุนคนที่ 11 (นั่งกลางภาพ) 「光將軍徳川家累代像附累系」	6
รูปที่ 3	โชกุนคนที่ 12 (ด้านบนซ้าย) โชกุนคนที่ 13 (ด้านบนขวา) โชกุนคนที่ 14 (ด้านล่างซ้าย) โชกุนคนที่ 15 (ด้านล่างขวา) 「光將軍徳川家累代像附累系」	7
รูปที่ 4	บริเวณสี่คูะจิมะซึ่งกลายเป็นหมู่บ้านชาวประมง 「江戸名所之内永代橋の風景」	11
รูปที่ 5	ย่านโอเดมะมะโจซึ่งกลายเป็นย่านการค้าที่สำคัญของเมืองเอโดะ สามารถมองเห็นภูเขาไฟฟูจิ 「東都大伝馬街繁栄之図」	11
รูปที่ 6	ตลาดปลาในบริเวณสะพานนิฮงบาชิ ซึ่งจะพลุกพล่านในช่วงเช้าของ每一天 「日本橋魚市繁栄図」	12
รูปที่ 7	คูคลองเพื่อใช้ส่งสินค้าและโกดังสินค้าจำนวนมากในบริเวณสะพานนิฮงบาชิ จากมุมนี้จะมองเห็นปราสาทเอโดะและภูเขาไฟฟูจิ 「富嶽三十六景 江戸日本橋」	12
รูปที่ 8	เมืองเอโดะในบริเวณสะพานเรียวกะกุที่มีประชาชนมาชมเทศกาลดอกไม้ไฟในฤดูร้อนเป็นจำนวนมาก 「東都両国橋夏景色」	13
รูปที่ 9	คามิยาซึกิของตระกูลมาเอะดะ แคว้นคางะในเมืองเอโดะ ประตูดงทางซ้ายมือปัจจุบันอยู่ในบริเวณของมหาวิทยาลัยแห่งชาติโตเกียว 「本郷加賀藩前田家上屋敷」	15
รูปที่ 10	บริเวณหน้าคุกหัสันหลักหรือ คามิยาซึกิของตระกูลนาเบะชิมะ แคว้นซางะ 「江戸勝景下御門之内」 「佐賀藩鍋島家上屋敷」	16

สารบัญรูป

รูปที่ 11	ขบวนของไดเมียวในการเดินทางมาทำงานที่เมืองเอโดะหรือซังคิงโคไต ขณะกำลังเดินผ่านบริเวณสะพานนิฮงบาชิ ในภาพจะเห็นประชาชนหมอบทำความเคารพและบางส่วนวิ่งหลบขบวน 「参勤交代日本橋」	22
รูปที่ 12	ขบวนของไดเมียวในการเดินทางมาทำงานที่เมืองเอโดะหรือซังคิงโคไต ขณะกำลังเดินทางถึงเมืองเอโดะและกำลังผ่านบริเวณสะพานนิฮงบาชิโดยเห็นหัวขบวนที่มีการประดับอย่างงดงามซึ่งเป็นภาพที่ชาวเอโดะได้ชมอยู่เสมอ 「東海道日本橋大名行列」	23
รูปที่ 13	สะพานด้านหน้าของปราสาทเอโดะ	29
รูปที่ 14	ภาพแผนผังปราสาทเอโดะ คาดว่าเขียนราวต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 「江戸御城之絵図」	30
รูปที่ 15	ภาพแผนผังปราสาทเอโดะเขียนในช่วงปลายสมัยเอโดะในปี ค.ศ. 1857 จะเห็นได้ว่ามีสิ่งก่อสร้างที่แออัดมากขึ้น 「江戸城御本丸御表御中奥御殿向総絵図」	31
รูปที่ 16	ปราสาทเอโดะในส่วนของฮอมารุ ภาพดัดแปลงมาจากหนังสือ 「大奥のすべて」 (2012), Futabasha.	32
รูปที่ 17	โจะจูระดับสูงกำลังเดินในเรือนที่พักหรือ นางะสึโอะเนะ 「江戸錦」 「長局」	35
รูปที่ 18	เรือนแถวไม้ นางะสึโอะเนะที่อาศัยของโจะจูในบริเวณโอโอะกุ ซึ่งโจะจูระดับสูงจะมีห้องส่วนตัวอยู่บนชั้นสองและผู้รับใช้จะอยู่ชั้นล่าง ภาพดัดแปลงมาจากหนังสือ 「大奥のすべて」 (2012), Futabasha.	36
รูปที่ 19	ภายในสวนฮามาริกิวองชิเตเอ็น	43
รูปที่ 20	กิจกรรมการล่องเรือของโชกุน จะเห็นเรือโกะชะบุเนะของโชกุนและผู้ติดตามเป็นเรือขนาดใหญ่อยู่ตรงกลาง และมีเรือเกเซ็น เรือประมงขนาดใหญ่ประกบอยู่ข้างเรือโกะชะบุเนะเพื่อลากเรือโกะชะบุเนะนั้นเอง 「観古東錦」 「将軍家船遊之図」	44

สารบัญรูป

รูปที่ 21	มิไดโตะโคะโระและโจะจูในกิจกรรมล่องเรือ 「千代田の大奥」 「船遊び」	46
รูปที่ 22	ภาพการล่าหมีป่าที่โคะกะเนะฮาระภายนอกปราสาทเอโดะของโชกุน 「温故東の花 第五篇 将軍家於小金原御猪狩之圖」	47
รูปที่ 23	การล่าสัตว์ซึ่งเป็นกิจกรรมยามว่างของโชกุน 「千代田の御表」	48
รูปที่ 24	โชกุนซึมาโนะฮะวอนลูกน้องออกไปล่าสัตว์ 「千代田の御表」	48
รูปที่ 25	โชกุนคนที่ 10 กับกิจกรรมล่าสัตว์ 「徳川十五代記畧十代将軍家治公鷹狩之圖」	49
รูปที่ 26	ส่วนหนึ่งของภาพชุด 3 ใบจำลองเหตุการณ์การท่องเที่ยวของมิไดโตะโคะโระและบรรดาโจะจู ภาพที่ 1 กลุ่มเดินนำ 「女中名所見物図」	50
รูปที่ 27	ส่วนหนึ่งของภาพชุด 3 ใบจำลองเหตุการณ์การท่องเที่ยวของมิไดโตะโคะโระและบรรดาโจะจู ภาพที่ 2 มิไดโตะโคะโระนั่งอยู่ในเกี้ยว 「女中名所見物図」	51
รูปที่ 28	ส่วนหนึ่งของภาพชุด 3 ใบจำลองเหตุการณ์การท่องเที่ยวของมิไดโตะโคะโระและบรรดาโจะจู ภาพที่ 3 กลุ่มโจะจูเดินตามในท้ายขบวน 「女中名所見物図」	52
รูปที่ 29	ส่วนหนึ่งของภาพชุด 2 ใบจำลองเหตุการณ์มิไดโตะโคะโระชมภูเขาไฟฟูจิในยามเย็นจากสวนฟูกิอาเงะ ภาพที่ 1 เป็นภาพของโจะโร จาก 「千代田の大奥」 「吹上夕富士」	53
รูปที่ 30	ส่วนหนึ่งของภาพชุด 2 ใบจำลองเหตุการณ์มิไดโตะโคะโระชมภูเขาไฟฟูจิในยามเย็นจากสวนฟูกิอาเงะ ภาพที่ 2 เป็นภาพของมิไดโตะโคะโระ 「千代田の大奥」 「吹上夕富士」	54
รูปที่ 31	ขบวนแห่ในเทศกาลซันโนที่มีการแห่เข้ามาจนถึงภายในปราสาทเอโดะ มีขามูไรแต่งกายแฟนซีเป็นแบบจีนและมีการทำหุ่นขี้ผึ้งขนาดใหญ่ 「千代田の御表」	56

สารบัญรูป

รูปที่ 32	การแห่รถลากในเทศกาลศาลเจ้าคันตะในเดือนเก้า ที่แห่เข้ามาจนถึงบริเวณสวนฟูกิอาเงะ 「神田大明神御祭図」	57
รูปที่ 33	อนุสาวรีย์ของแม่นมโอะฟุคุที่สวนสาธารณะเรกิเซ็น เขตบุงเคียวกุ กรุงโตเกียว	61
รูปที่ 34	มิไดโตะโคะโระที่ปรากฏบนเกมส์แผ่นกระดาษอะซุโงะโระกุสำหรับเด็กผู้หญิง 「奥勤奉公双六」	70
รูปที่ 35	เป็นการดื่มสาเกในพิธีการแต่งงานของโชกุนกับสตรีที่จะเป็นมิไดโตะโคะโระ 「千代田の大奥」 「婚礼」	72
รูปที่ 36	มิไดโตะโคะโระที่เขียนในอีกรูปแบบหนึ่ง รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของ 「千代田の大奥」 「元旦二度目の御飯」	74
รูปที่ 37	โชกุนคนที่ 1 「徳川治績年間紀事」	78
รูปที่ 38	เซจิอิน (清地院) ภรรยาเอกของโชกุนคนที่ 1 แต่ไม่ได้รับตำแหน่งมิไดโตะโคะโระ 「葵艸松の裏苑」 「家康公御台所」	79
รูปที่ 39	ชูเง็งอิน มิไดโตะโคะโระของโชกุนคนที่ 2 「葵艸松の裏苑」 「秀忠公御台所」	81
รูปที่ 40	ฮงริอิน (本理院) ภรรยาเอกของโชกุนคนที่ 3 ไม่ถูกเรียกว่ามิไดโตะโคะโระ 「葵艸松の裏苑」 「家光公御台所」	84
รูปที่ 41	โคเก็งอิน (高巖院) มิไดโตะโคะโระของโชกุนคนที่ 4 「葵艸松の裏苑」 「家綱公御台所」	86
รูปที่ 42	โจโกอิน (浄光院) มิไดโตะโคะโระของโชกุนคนที่ 5 「葵艸松の裏苑」 「綱吉公御台所」	88
รูปที่ 43	เท็นเออิน (天英院) มิไดโตะโคะโระของโชกุนคนที่ 6 「葵艸松の裏苑」 「家宣公御台所」	90
รูปที่ 44	โจรินอินโนะมียะ (浄琳院宮) คู่หมั้นของโชกุนคนที่ 7 แต่ไม่ได้เป็นมิไดโตะโคะโระเนื่องจากโชกุนเสียชีวิตในวัย 7 ขวบ 「葵艸松の裏苑」 「家継公御台所」	92

สารบัญรูป

รูปที่ 45	คันโตะกุอิน (寛徳院) ภรรยาเอกของโชกุนคนที่ 8 「葵艸松の裏苑」 「吉宗公御台所」	94
รูปที่ 46	โชกุนคนที่ 9 ในขณะที่ชมสวนในบริเวณคฤหาสน์คิโยะมิซุ 「徳川十五代記 畧 九代将軍清水邸の新築御遊覧の圖」	95
รูปที่ 47	โซเมอิน (証明院) ภรรยาเอกของโชกุนคนที่ 9 「葵艸松の裏苑」 「家重公御台所」	96
รูปที่ 48	ชินคังอิน (心観院) มิโดโตะโคะโระของโชกุนคนที่ 10 「葵艸松の裏苑」 「家治公御台所」	98
รูปที่ 49	โคไดอิน (広大院) มิโดโตะโคะโระของโชกุนคนที่ 11 「葵艸松の裏苑」 「家斎公御台所」	100
รูปที่ 50	โจกังอิน (浄観院) มิโดโตะโคะโระของโชกุนคนที่ 12 「葵艸松の裏苑」 「家慶公御台所」	102
รูปที่ 51	โชกุนคนที่ 13 กับนาย Townsend Harris กงสุลอเมริกาประจำประเทศญี่ปุ่น 「徳川十五代記略米使ペルリ家定公を拝謁の図」	104
รูปที่ 52	เท็นโซอิน (天璋院) มิโดโตะโคะโระของโชกุนคนที่ 13 「近世人物誌」 「やまと新聞附録」 「天璋院殿」	105
รูปที่ 53	เซคังอินโนะมียะ (静寛院宮) ภรรยาเอกของโชกุนคนที่ 14 ไม่ถูกเรียกว่า มิโดโตะโคะโระ 「葵艸松の裏苑」 「第十四帙」 「家茂公御配偶和宮」	107
รูปที่ 54	เทซุกุอิน (貞肅院) ภรรยาเอกของโชกุนคนที่ 15 (ในภาพใช้คำว่าโกะเร็นจู หมายถึง ภรรยาเอกของชนชั้นสูงของซามูไร) 「葵艸松の裏苑」 「慶喜公御簾中」	109
รูปที่ 55	ทางด้านซ้ายคือ บุตรชายของโชกุน ตรงกลางคือ มิโดโตะโคะโระ ทางด้านขวา คือ บุตรสาวของโชกุน รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผ่นภาพของเล่นของเด็กผู้หญิง 「奥奉公出世双六」	116
รูปที่ 56	โจโรโอะโตะชิโยะริในทรงผมและคิ่วทรงสูงสำหรับงานพิธีในเทศกาลทานาบาตะ รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของ 「千代田の大奥」 「七夕」	117

สารบัญรูป

รูปที่ 57	โจโรโอะโตะชิโยะริโนทรวงผมและชุดประจำวัน นั่งอยู่ข้างเกี้ยวของมิไดโตะโคะระ ในขณะที่ไปท่องเที่ยว รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของ「千代田の大奥」「御遊山」	118
รูปที่ 58	โคะโจโร กำลังนั่งเล่นเกมสคาร์ตะกับมิไดโตะโคะระและโจโร รูปนี้เป็นส่วน หนึ่งของ「千代田の大奥」「かるた」	120
รูปที่ 59	โอะโตะชิโยะริ หรือ โรโจะ รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผ่นภาพของเล่นของเด็ก ผู้หญิงในสมัยเอโดะซึ่งปรากฏคำว่า “โรโจะ” ทางด้านขวาของภาพ「奥奉公 出世双六」	121
รูปที่ 60	โอะโตะชิโยะริ ในขณะที่กำลังดูแลการทำความสะอาดครั้งใหญ่ภายในโอโอะกุ ในช่วงปลายปี รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของภาพจาก「千代田の大奥」「御煤 掃」	122
รูปที่ 61	โอะเคียกคูอาชิไรในภาพน่าจะเป็นโอะเคียกคูอาชิไรที่เกษียณจากตำแหน่ง โอะโตะชิโยะริแต่ก็ยังทำงานในตำแหน่งนี้ รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของ「千代田の 大奥」「かるた」	123
รูปที่ 62	โอะจูโร ในขณะที่ชมสวนดอกซากุระยามค่ำคืน รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของ「千代 田の大奥」「お庭の夜桜」	125
รูปที่ 63	บุตรสาวของลูกน้องของโชกุนระดับฮาตะโมะโตะซึ่งโอะโตะชิโยะริของโชกุน อยากจะแนะนำให้โชกุนดูตัว โดยนำมาเดินในสวนในวันที่โชกุนเข้ามาในโอโอะกุ 「千代田の大奥」「お庭あるき」	126
รูปที่ 64	โอะโคะโซ ในขณะที่กำลังชมการแห่โมจิ รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของ「千代田の 大奥」「鏡餅曳」	128
รูปที่ 65	โอะโมะเตะสึโกะ รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผ่นภาพของเล่นของเด็กผู้หญิงในสมัย เอโดะ「奥奉公出世双六」	129
รูปที่ 66	โกะยูฮิสี รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผ่นภาพของเล่น「奥奉公出世双六」	130
รูปที่ 67	โอะสึจิ รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผ่นภาพของเล่นของเด็กผู้หญิงในสมัยเอโดะที่ เป็นภาพวาดเกี่ยวกับโอโอะกุ「松徳葵賑大奥双六」	131

สารบัญรูป

รูปที่ 68	โอะคิตเตะงากิ รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของ 「千代田の大奥」 「式日局の退出」	132
รูปที่ 69	โอะโบซุ หรือ โอะโตะงิโบซุ 「大奥のすべて」	133
รูปที่ 70	โกะฟุกุโนะมะ รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผ่นภาพของเล่นของเด็กผู้หญิงในสมัยเอโดะ 「奥奉公出世双六」	134
รูปที่ 71	โอะฟุกุโนะมะในอีกรูปแบบหนึ่ง น่าจะเป็นระดับสูงเนื่องจากได้เข้าไปร่วมแต่งตัวให้มีโคโตะโคะโระ รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของ 「千代田の大奥」 「お召かへ」	135
รูปที่ 72	โอะซันโนะมะ ในขณะที่ซ้อมการต่อสู้เพื่อรักษาความปลอดภัยในโอโอะกุซึ่งเป็นหน้าที่หนึ่งของโอะซันโนะมะ รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของ 「千代田の大奥」 「長刀稽古」	136
รูปที่ 73	โอะซันโนะมะ รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผ่นภาพของเล่นของเด็กผู้หญิงในสมัยเอโดะ 「奥奉公出世双六」	137
รูปที่ 74	โอะนาไก รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผ่นภาพของเล่น 「奥奉公出世双六」	138
รูปที่ 75	โจะจูในชุดแต่งกายที่ใช้เฉพาะในเหตุการณ์ไฟไหม้ซึ่งเกิดขึ้นบ่อยครั้งในเมืองเอโดะ คาดว่าน่าจะเป็นโจะจูในกลุ่มโอะฮิโนะบัง รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของ 「千代田の大奥」 「おたちの退」	139
รูปที่ 76	โอะจะโนะมะ ในขณะที่กำลังเตรียมน้ำชา รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผ่นภาพของเล่นของเด็กผู้หญิงในสมัยเอโดะที่เป็นภาพวาดเกี่ยวกับโอโอะกุ 「松徳葵賑大奥双六」	140
รูปที่ 77	โอะสึไกบัง รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผ่นภาพของเล่น 「奥奉公出世双六」	141
รูปที่ 78	โอะซุอะะ รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของ 「千代田の大奥」 「雛拜見」	142
รูปที่ 79	โอะยาโตะอิ เป็นศิลปินที่ถูกจ้างมาแสดงในโอโอะกุ รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผ่นภาพของเล่น 「奥奉公出世双六」	143
รูปที่ 80	คนนั่งทางด้านซ้ายคือ เฮะยะคาตะ ทางด้านขวาคือ โจะจูที่เป็นเจ้านายของเฮะยะคาตะ รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผ่นภาพของเล่น 「奥奉公出世双六」	144

สารบัญรูป

รูปที่ 81	ผู้ชายที่เดินตามหลังโจะจูคือ โกะไซ คนรับใช้ผู้ชาย รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของ 「江戸自慢三十六興」 「雪ヶせき宿下り」	145
รูปที่ 82	เฮะยะโกะ (เด็กทางด้านซ้าย) นั่งอยู่กับโอะจูโร (ผู้หญิงทางด้านขวา) คาดว่า เป็นเฮะยะโอะยะผู้ดูแลเฮะยะโกะและพามาร่วมชมการแสดงดนตรีร่วมกับ มิไดโตะโคะโระด้วย รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผ่นภาพของเล่น「奥奉公出世 双六」	146
รูปที่ 83	โอะเฮะยะซามะ (御部屋様) เป็นชื่อเรียกอีกอย่างสำหรับภรรยาของ โชกุนซึ่งเป็นมารดาของบุตรชาย รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผ่นภาพของเล่น「奥 奉公出世双六」	148
รูปที่ 84	การซ่อมใช้ดาบยาวของกลุ่มโจะจูระดับล่างคือ กลุ่มโอะซันโนะมะ ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นบุตรสาวของตระกูลซามูไร「千代田の大奥」 「長刀稽古」	150
รูปที่ 85	โจะจูกำลังเล่นเครื่องดนตรีแบบซามิเซ็ง ส่วนหนึ่งของภาพจาก「千代田の 大奥」 「猿若狂言」	153
รูปที่ 86	โจะจูระดับสูงกำลังเล่นเครื่องดนตรีแบบโคะโตะ ส่วนหนึ่งของภาพจาก「千 代田の大奥」 「琴」	154
รูปที่ 87	การแนะนำตัวเฮะยะโกะที่จะเข้ามาทำงานใหม่ซึ่งมี 3 ส่วน ส่วนที่ 1 มิได- โตะโคะโระนั่งตรงกลางเพื่อรับการคารวะของการฝากตัวของผู้เข้าทำงานใหม่ 「千代田の大奥」 「娘御目見図」	156
รูปที่ 88	ส่วนที่ 2 โอะโตะชิโยะริที่นำเด็กใหม่มาแนะนำตัวกับมิไดโตะโคะโระ กล่องผ้า ด้านหน้าคาดว่าเป็นของกำนัลที่มิไดโตะโคะโระมอบให้เด็กสาวที่เข้ามารายงาน ตัว「千代田の大奥」 「娘御目見図」	157
รูปที่ 89	ส่วนที่ 3 เฮะยะโกะ (เด็กผู้หญิงนั่งด้านหน้า) ที่จะเข้ามาทำงานใหม่ แนะนำตัว แก่มิไดโตะโคะโระ「千代田の大奥」 「娘御目見図」	158

สารบัญรูป

รูปที่ 90	ตัวอย่างเงินเดือนของโจะจูที่จ่ายเป็นสิ่งของต่าง ๆ เช่น 1) โคเรียกุคินจ่ายด้วยแผ่นทองคำที่เรียกว่า “เรียว” 2) ฟุจิ นับเป็นจำนวนคน 3) ถ่าน จ่ายเป็นแบบมัด 4) ฟินใช้ทำอาหาร จ่ายเป็นแบบมัด 5) โกะไซกิน จ่ายเป็นเงิน 6) คิริไม จ่ายเป็นข้าวที่บรรจุในกระสอบฟาง 7) ฟินสำหรับต้มน้ำที่ใช้อาบ จ่ายเป็นมัด 8) น้ำมันตะเกียง จ่ายแบบไห	165
รูปที่ 91	เกมส์แผ่นกระดานของเด็กในสมัยเอโดะแสดงตำแหน่งต่าง ๆ ในโอโอะกุที่ปรากฏในอะซุโงะโระกุ 「奥奉公出世双六」	173
รูปที่ 92	เกมส์แผ่นกระดานอะซุโงะโระกุ เกี่ยวกับตำแหน่งต่าง ๆ ในโอโอะกุ 「奥勤奉公双六」	174
รูปที่ 93	เกมส์แผ่นกระดานอะซุโงะโระกุ เป็นการแสดงและการเล่นดนตรีของสตรีที่ทำงานในโอโอะกุ ภาพจาก 「奥勤音曲双六」	175
รูปที่ 94	เกมส์แผ่นกระดานอะซุโงะโระกุเกี่ยวกับชีวิตของผู้หญิง เช่น การแต่งงาน การคลอดบุตร และการทำงาน ภาพจาก 「奥奉公二偏娘一代成人双六」	176
รูปที่ 95	ภาพในส่วนวนของการขึ้นชมธรรมชาติ เซ็ตสึเก็ตสึกะ (雪月花) เป็นภาพของโซกุนกำลังชมสวนในฤดูหนาวกับมิโดะโคะโระ 「雪月花之内」 「ゆき」	182
รูปที่ 96	บนเตียง (สี่เหลี่ยม) ด้านล่างของรูปคือ โซกุน ด้านบนคือ มิโดะโคะโระ ด้านนอกของห้องคือ โอะโตะชิโยะริและโอะจูโร	184
รูปที่ 97	บนเตียง (สี่เหลี่ยม) ด้านล่างของรูปคือ โซกุน ด้านบนคือ โอะจูโรที่เป็นคู่นอน ด้านข้างของเตียงด้านบนคือ โอะโบซุ และด้านล่างคือ โอะจูโร ด้านนอกคือ โอะโตะชิโยะริและโอะจูโร	184
รูปที่ 98	แผนผังภายในที่พักส่วนตัวของมิโดะโคะโระ	186
รูปที่ 99	การทำผมของมิโดะโคะโระ 「千代田の大奥」 「お櫛あげ」	187
รูปที่ 100	การอาบน้ำของมิโดะโคะโระ ซึ่งมีโจะคอยรับใช้ใกล้ชิด 「千代田の大奥」 「入浴」	188

สารบัญรูป

รูปที่ 101	การแต่งตัวของมิไดโดะโคะโระ โดยมีโจะจูเป็นผู้ช่วยแต่งตัว 「千代田の大奥」 「お召かへ」	189
รูปที่ 102	การแต่งกลอน กิจกรรมยามว่างของมิไดโดะโคะโระกับโจะจูระดับสูง 「千代田の大奥」 「歌合」	190
รูปที่ 103	การเล่นเกมส์คารุตะ กิจกรรมยามว่างของมิไดโดะโคะโระกับโจะจูระดับสูง 「千代田の大奥」 「かるた」	190
รูปที่ 104	การเที่ยวชมสวนภายในปราสาทเอโดะ จากตราที่ติดอยู่กับเกี่ยวแสดงให้เห็นว่าเป็นเกี่ยวของมิไดโดะโคะโระ 「千代田の大奥」 「御遊山」	191
รูปที่ 105	มิไดโดะโคะโระกำลังนั่งชมการจัดดอกไม้สำหรับพิธีชงชา 「千代田の大奥」 「茶の湯廻り花」	191
รูปที่ 106	โจะจูรับแขกที่เข้าร่วมพิธีชงชาภายในสวนของปราสาทเอโดะและแขกที่นั่งพักรอหน้าเรือนชงชา 「千代田の大奥」 「茶の湯」	197
รูปที่ 107	โจะจูกำลังดูไก่ที่เลี้ยงในที่พักแบบบ้านชานาในระหว่างชมดอกไม้ที่สวนในบริเวณปราสาทเอโดะ 「千代田の大奥」 「山里のお茶屋」	197
รูปที่ 108	สุนัขพันธุ์ Japanese Spaniel ซึ่งเป็นสัตว์ขนาดเล็กที่นิยมเลี้ยงในโอโอะกุ 「千代田の大奥」 「狗のくるひ」	199
รูปที่ 109	ความบันเทิงอย่างหนึ่งของสตรีในโอโอะกุคือ การเลี้ยงสัตว์ ซึ่งสุนัขเป็นหนึ่งในสัตว์เลี้ยงยอดนิยมในโอโอะกุ 「千代田の大奥」 「狗のくるひ」	200
รูปที่ 110	โจะจูที่ได้กลับไปยังบ้านของตนเองโดยมีคนรับใช้คือโกะไซเป็นผู้ช่วยถือสิ่งของ 「江戸自慢三十六興」 「雪ヶせき宿下り」	201
รูปที่ 111	โจะจูไปวัดโทเอซังคันเอจิโดยมีโกะไซ คนรับใช้ผู้ชายติดตามไปด้วย 「江戸名所」 「上野東叡山境内」	202
รูปที่ 112	ขบวนของตัวแทนของโชกุนหรือมิไดโดะโคะโระ เดินทางไปไหว้ที่วัดโซโจจิ เนื่องจากเกี่ยวเป็นแบบธรรมดาไม่ได้เป็นแบบสำหรับคนระดับสูงเช่น โชกุนหรือมิไดโดะโคะโระ 「東海道名所風景」 「東海道名所の内芝増上寺」	203

สารบัญรูป

รูปที่ 113	บรรยากาศของวัดเซนโซจิในช่วงเปิดตลาดเพื่อซื้อของในช่วงสิ้นปีในสมัยเอโดะ 「浅草金竜山年ノ市」	204
รูปที่ 114	บรรยากาศหน้าประตูคามินาริมงของวัดเซนโซจิในสมัยเอโดะ 「江戸高名会 亭尽」 「浅草雷門前」	205
รูปที่ 115	ภาพวัดโซโจจิในมุมมอง 「東都名所」 「芝神明増上寺全図」	205
รูปที่ 116	ภายในวัดโซโจจิ เป็นวัดที่คนในสมัยเอโดะนิยมไปสักการะเช่นกัน 「東都名 所」 「芝増上寺」	206
รูปที่ 117	โซกุนขณะไปวัดโซโจจิซึ่งเป็นประตูปแบบเก่าและถูกทำลายในช่วงสงครามโลก ครั้งที่สอง 「千代田の御表」	206
รูปที่ 118	มุมมองของวัดคังเอจิ 「東都名所」 「上野東叡山全図」	207
รูปที่ 119	หอนูโด ภายในเขตวัดคังเอจิ 「東叡山中堂の図」	208
รูปที่ 120	ประตูนิโอมงของวัดคังเอจิ 「上野仁王門の図」	208
รูปที่ 121	ภาพรวมการแสดงคาบูกิของโรงละครนาคะมูระในฉากต่าง ๆ	209
รูปที่ 122	โรงละครคาบูกิในคามูระในเมืองเอโดะ จะสังเกตเห็นว่าบนชั้นสองมีห้องให้การ รับรองแก่ลูกค้าพิเศษที่สามารถชมบรรยากาศภายนอกโรงละครได้ด้วย 「東 都繁栄の図」 「中村座」	209
รูปที่ 123	ทรงผมชิโงะมาเงะ (稚児髷) ของเด็กตั้งแต่อายุราว 7-8 ขวบและยังไม่ผ่าน พิธีเป็นผู้ใหญ่ เช่น พวกเฮะยะโกะ โอะโอะโอะโซ และโอะโซซึ่งเป็นกลุ่มเด็กที่รับ ใช้ส่วนตัวของโจะจู ใช้ทั้งในชีวิตประจำวันและในวันงานพิธี	210
รูปที่ 124	ทรงผมของเด็กแบบชิโงะมาเงะ รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของ 「千代田の大興」 「お召かへ」	211
รูปที่ 125	ทรงผมแบบซากาโกโงะ (先筭) เริ่มใช้ในโอโอะกุและโอะกุของบรรดาไดเมียว ต่อมาขยายไปสู่ชนชั้นชาวเมืองที่มีฐานะร่ำรวย	212
รูปที่ 126	ทรงผมแบบคาตะฮาซิจิ (片外シ) เป็นทรงผมในชีวิตประจำวันของโจะจู ระดับโอะเมะมิเอะอิโจ หรือหากเป็นโอะเมะมิเอะอิเกะต้องเป็นคนที่ทำงาน ระดับโอะซันโนะมะ ซึ่งต้องอยู่ในบริเวณใกล้มิโดะโอะโอะโระเท่านั้น	212

สารบัญรูป

- รูปที่ 127 ทรงผมแบบโอะมาตะงาเอะชิ (おまたがえし) เป็นทรงผมที่ใช้ในชีวิตประจำวันของสตรีในโอโอะกุ ตั้งแต่มีไดโตะโคะโระจนถึงโจะจูที่ทำงานใกล้กับมีไดโตะโคะโระ รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของ 「千代田の大奥」 「かるた」 213
- รูปที่ 128 ทรงผมแบบโอะซุเบะราคะชิ (おすべらかし) เป็นทรงผมสำหรับมีไดโตะโคะโระและโจะจูระดับสูงสำหรับงานพิธีการ ด้านซ้ายเป็นแบบสตรีในราชสำนักและด้านขวาเป็นแบบสตรีในชนชั้นทหาร 214
- รูปที่ 129 โจะจูระดับสูงผู้รับใช้มีไดโตะโคะโระในพิธีงานปีใหม่ด้วยทรงผมแบบโอะซุเบะราคะชิโดยจะเห็นปลายผมยาวจนถึงพื้นและมีการแต่งคิ้วระดับสูง รูปนี้เป็นส่วนหนึ่งของ 「千代田の大奥」 「おさゞれ石」 215
- รูปที่ 130 โซกุนคนที่ 6 ในขณะที่บรรดาไต่เมียวมาแสดงความเคารพ 「千代田の御表」 216
- รูปที่ 131 ขบวนของโซกุนในพิธีที่ได้รับตำแหน่งให้ดำรงตำแหน่งโซกุนในฐานะหัวหน้าตระกูลโทกูงาวะ 「千代田の御表」 217
- รูปที่ 132 ภาพพิมพ์แกะไม้แบบนิชิกิ เป็นภาพทางเข้าสู่โอะโมะเตะของปราสาทเอโดะ 「観古東錦 舊徳川将軍家御玄関之圖」 217
- รูปที่ 133 ภาพพิมพ์แกะไม้แบบนิชิกิเอะ เป็นภาพของโซกุนคนที่ 8 ในวันที่รับตำแหน่ง 「千代田の御表観古東錦 舊徳川八代将軍宣下之圖」 218
- รูปที่ 134 การคารวะโซกุนในวันปีใหม่ของบรรดาลูกน้องของโซกุน 「千代田の御表」 218
- รูปที่ 135 ขบวนแห่จากปราสาทไต่เมียวเพื่อไปคารวะโซกุนในวันปีใหม่ซึ่งต้องเป็นขบวนที่ยิ่งใหญ่ บางแคว้นมีการจ้างคนร่วมขบวนแท้แบบรายวัน 「千代田の御表」 219
- รูปที่ 136 พิธีโอนางาระเป็นพิธีที่ลูกน้องโซกุนระดับฮาตะโมะโตะได้รับเหล่าสาเกจากโซกุนในวันปีใหม่ 「千代田の御表」 「御流」 219
- รูปที่ 137 เทศกาลคาโซ การถวายขนมและโมจิจำนวน 16 ชิ้นในวันที่ 16 เดือน 6 เพื่อเป็นการอธิษฐานให้มีสุขภาพแข็งแรงไม่เจ็บป่วย 「千代田の御表」 「嘉祥の図」 220

สารบัญรูป

- รูปที่ 138 บรรดาไฉเมียวและลูกน้องของโชกุนในระดับฮาตะโมะโตะเข้าคารวะโชกุนและมอบของกำนัลในวันทานาบาทะ 「徳川盛世録」 220
- รูปที่ 139 มาจิอิริโน หรือ การจัดแสดงละครโนที่ชาวเมืองสามารถชมละครโนพร้อมกับโชกุน จัดประมาณ 50 ครั้งในสมัยเอโดะ มีการแจกเหล้าและขนม ชาวเมืองต้องดูจากนอกอาคารจึงมีการแจกร่มด้วยเช่นกัน 「千代田の御表」 「御大札の節町人御能拝見」 221
- รูปที่ 140 พิธีทำความสะอาดครั้งใหญ่ก่อนปีใหม่ในช่วงปลายปี 「千代田の大奥」 「御煤掃」 222
- รูปที่ 141 มิโดโตะโคะโระในวันปีใหม่ 「千代田の大奥」 「おさゝれ石」 223
- รูปที่ 142 การรับประทานอาหารกลางวันในวันปีใหม่ของมิโดโตะโคะโระ 「千代田の大奥」 「元旦二度目の御飯」 223
- รูปที่ 143 พิธีในวันที่ 5 ของงานปีใหม่ ซึ่งโจะจูระดับสูงจะได้รับเหล้าสาเกจากมิโดโตะโคะโระ 「千代田の大奥」 「お流れ」 224
- รูปที่ 144 โคะโจโรกับการละเล่นของเด็กผู้หญิงในวันปีใหม่ 「千代田の大奥」 「追ひ羽根」 225
- รูปที่ 145 เป็นภาพที่มิโดโตะโคะโระ (นั่งทางด้านขวาสุด) กำลังมอบของขวัญให้แก่บรรดาโจะจูในวันปีใหม่ โดยมีของขวัญวางอยู่ด้านขวาของมิโดโตะโคะโระ ภาพส่วนหนึ่งจากเกมส์แผ่นกระดานอะซุโงะโระกุ 「奥御殿御祝儀双六」 226
- รูปที่ 146 วันที่ 11 ของวันปีใหม่เป็นวันที่บรรดาไฉเมียวจะนำขบวนแห่โมจิขนาดใหญ่เข้ามาจนถึงบริเวณโอะฮิโระซึกิซึ่งเป็นประตูเข้าสู่โอโอะกุ เพื่อมาวยพรปีใหม่ให้แก่มิโดโตะโคะโระในโอโอะกุ 「千代田の大奥」 「鏡餅曳」 226
- รูปที่ 147 บริเวณสวนหน้าอาคารในโอโอะกุที่มีการจัดการแสดงในเทศกาลฮัตสึอุมะ มีมิโดโตะโคะโระนั่งชมอยู่บนแท่นทางด้านซ้ายหลังม่านไม้ไผ่ โดยมีโจะจูระดับสูงนั่งร่วมชมอยู่รายรอบบนอาคารและโจะจูระดับล่างนั่งอยู่ในบริเวณสวน 「千代田の大奥」 「初午」 228

สารบัญรูป

รูปที่ 148	การแสดงคาบูกิในเทศกาลฮัตสึอุมะ 「千代田の大奥」 「初午」	229
รูปที่ 149	นักดนตรีในละครหุ่นที่จัดโดยโจะจู ภาพบางส่วนจาก 「千代田の大奥」 「猿若狂言」	230
รูปที่ 150	การแสดงละครหุ่นที่จัดโดยโจะจู ภาพบางส่วนจาก 「千代田の大奥」 「猿若狂言」	231
รูปที่ 151	เทศกาลฮินามัตสึริ มีการประดับตกแต่งตุ๊กตาที่ห้องโถงใหญ่ของโอโอะกุตั้งแต่วันที่ 1-4 ของเดือนมีนาคม 「千代田の大奥」 「雛拝見」	232
รูปที่ 152	เทศกาลเซตสึบุน ซึ่งขามุไรระดับสูงผู้รับหน้าที่ดูแลโอโอะกุมีหน้าที่วางถั่วเป็นคำอวยพรภายในโอโอะกุ 「千代田の大奥」 「節分」	233
รูปที่ 153	เทศกาลชมดอกซากุระในฤดูใบไม้ผลิภายในสวนฟูกิอาเงะของปราสาทเอโดะ 「千代田の大奥」 「御花見」	234
รูปที่ 154	ภาพจุดที่ปัก “ชินางาวะ” เป็นจุดปักแห่งหนึ่งในถนนสายโทโคโด 「東海道五十三次之内 品川ノ図」	235
รูปที่ 155	ภาพจุดที่ปัก “โอสึ” เป็นจุดปักแห่งหนึ่งในถนนสายโทโคโด 「東海道五十三次之内 大津ノ図」	236
รูปที่ 156	วันคังบุตสึเอะ มีการจัดจัดซุ้มดอกไม้เพื่อไหว้พระพุทธเจ้าปางประสูติ (บนโต๊ะด้านขวา) ในบริเวณที่ปักของมิโดะโคะโระเช่นกัน 「千代田の大奥」 「釈迦ふもで」	238
รูปที่ 157	วันคังบุตสึเอะ มีการตั้งร้านจำหน่ายสินค้าในสวนใกล้ที่ปักของมิโดะโคะโระเช่นกัน คาดว่าเป็นส่วนจำหน่ายสินค้าสำหรับโจะจูระดับสูงและมิโดะโคะโระสามารถชื่นชมกับบรรยากาศได้ 「千代田の大奥」 「釈迦ふもで」	239
รูปที่ 158	เทศกาลทังโงะ ในวันที่ 5 เดือนพฤษภาคม 「端午の節句」	241
รูปที่ 159	เทศกาลชมดอกไอริสในสวนภายในโอโอะกุในราวเดือนพฤษภาคม 「千代田の大奥」 「花菖蒲」	242

สารบัญรูป

รูปที่ 160	เทศกาลทานาบาตะภายในโอโอะกุ 「千代田の大奥」 「七夕」	243
รูปที่ 161	วันฮัตซุกุ แม่แต่บรรดาโสเภณีชั้นสูงในโยชิวาระในเมืองเอโดะก็แต่งกายด้วยผ้าสีขาวที่ไม่มีลวดลาย 「青楼絵抄年中行事〔下之巻〕」	244
รูปที่ 162	มิโดโตะโคะโระ (คนนั่ง) ชมหิ่งห้อยในสวนและมีโจะจูถือกลองไล่หิ่งห้อยซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งในช่วงปลายฤดูร้อนก่อนเข้าฤดูใบไม้ร่วง 「千代田の大奥」 「はたる」	245
รูปที่ 163	การแห่ของเทศกาลศาลเจ้าคันดะในเดือนกุมภาพันธ์ที่แห่เข้ามาจนถึงบริเวณทางเข้าปราสาทเอโดะ 「神田大明神御祭図」	246
รูปที่ 164	การแห่ของเทศกาลศาลเจ้าคันดะในเดือนกุมภาพันธ์ที่แห่เข้ามาจนถึงบริเวณทางเข้าปราสาทเอโดะ 「千代田の大奥」 「神田祭禮上覧」	247
รูปที่ 165	เทศกาลชมพระจันทร์ในฤดูใบไม้ร่วงภายในโอโอะกุ 「千代田の大奥」 「月見之宴」	248
รูปที่ 166	มิโดโตะโคะโระกับบรรดาโจะจู เดินเล่นชมสวนภายในบริเวณปราสาทเอโดะและชมดอกเบญจมาศในสวนซึ่งเป็นดอกเบญจมาศที่ได้รับจากไต้เมียวทั้งหลาย 「千代田の大奥」 「観菊」	249
รูปที่ 167	โคะโจโร ในบริเวณหน้าเรือนชงชาทาคิมิจะยะมีต้นไม้ที่ใบไม้เริ่มเปลี่ยนสีเป็นสีส้มและสีแดง 「千代田の大奥」 「滝見のお茶や」	250
รูปที่ 168	มิโดโตะโคะโระ (คนยืนด้านขวา) และโจะจูชั้นสูง (คนยืนด้านซ้าย) ในบริเวณหน้าเรือนชงชาทาคิมิจะยะซึ่งสามารถมองเห็นน้ำตกอยู่ทางด้านหลังของโจะจูที่กำลังนั่งอยู่ 「千代田の大奥」 「滝見のお茶や」	251
รูปที่ 169	มิโดโตะโคะโระในขณะชื่นชมหิมะในสวนในฤดูหนาว 「千代田の大奥」 「園中の雪」	252
รูปที่ 170	เกมส์แผ่นภาพอะซุโงะโระกุที่เป็นงานเทศกาลตลอดทั้งปีภายในโอโอะกุ 「奥御殿御祝儀双六」	254

สารบัญรูป

- รูปที่ 171 เกมสแผ่นภาพอะซุโงะโระกุที่เป็นงานรื่นเริงภายในโอโอะกุ ซึ่งมีไดโตะโคะโระนั่งอยู่บนแท่นพร้อมกับบุตรชาย บุตรสาวและสตรีที่คาดว่าเป็นโจโร ผู้รับใช้ใกล้ชิดภายในภาพมีตัวละครที่เป็นบุคคลต่าง ๆ ภายในโอโอะกุจนถึงระดับผู้รับใช้ของโจะจูและเด็กสาวที่โจะจูนำมาเลี้ยงเพื่อให้รับใช้และฝึกที่จะเป็นโจะจูต่อไป
「奥勤奉公双六」 255
- รูปที่ 172 แผ่นภาพเกมสแผ่นภาพของเด็กผู้หญิงในสมัยเอโดะที่เป็นภาพเกี่ยวกับกิจกรรมภายในโอโอะกุ 「松徳葵賑大奥双六」 256
- รูปที่ 173 เกมสแผ่นภาพอะซุโงะโระกุที่เป็นร้านอาหารและขนมที่นิยมในเมืองเอโดะ
「新版御府内流行名物案内双六」 257
- รูปที่ 174 ภาพที่วาดจากเรื่อง นิเซะมูราชิกิอินากะเกินจิ โดยอุตางาวะ คุนิซาดะ (歌川国貞) นักเขียนภาพชื่อดังในสมัยเอโดะเป็นภาพชุดจาก 「其姿紫の写絵」 262
- รูปที่ 175 ภาพของมัตสึชิมะ 「松島局」 「古今名婦伝」 275
- รูปที่ 176 โซกุนคนที่ 7 เป็นโซกุนที่ขึ้นปกครองที่มีอายุน้อยที่สุดกำลังเล่นอยู่ภายในปราสาทเอโดะในส่วนหนึ่งของโอโอะกุ 「徳川十五代記畧 家継公大奥にて遊戯図」 280
- รูปที่ 177 การรับรองแขกพิเศษของโรงละครคาบูกิในย่านซารุวาคะโจซึ่งเป็นแหล่งรวมโรงละครคาบูกิในเมืองเอโดะ 「東都三十六景」 「猿若町」 281
- รูปที่ 178 ดูจากการแต่งกายของสตรี น่าจะเป็นภาพที่จำลองสถานการณ์ของสตรีจากโอโอะกุได้รับการรับรองเลี้ยงอาหารและดูแลโดยนักแสดงคาบูกิของโรงละครซารุวาคะ (นาคามุระ) ของเมืองเอโดะ 「江戸自慢三十六興」 「猿若街顔見せ」 282
- รูปที่ 179 ภาพจำลองเหตุการณ์ที่อะจิมะแอบมาพบอิคุชิมะ นักแสดงคาบูกิ เป็นคดีอีฉวน 「新撰東錦絵」 283
- รูปที่ 180 คดีวัดเอ็งเมอิน ภายหลังถูกนำมาเล่นในละครคาบูกิและเขียนเป็นนวนิยายภาพเป็นส่วนหนึ่งของ 「日月星亭和政談中の巻」 285

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	เงินเดือนของโจะจู (ช่วงปลายสมัยเอโดะ)	166
ตารางที่ 2	ช่วงประวัติศาสตร์ของประเทศญี่ปุ่น	296

ตัวอย่าง

ไอโอะกุ เป็นสถานที่อาศัยส่วนตัวของโชกุนในสมัยเอโดะ มีกฎระเบียบในแบบสังคมที่ปกครองโดยทหาร เป็นเสมือนบริษัทขนาดใหญ่และเป็นแหล่งสร้างรายได้ที่เด็กหญิงและสตรีในสมัยเอโดะ หลายคนไฟฟ้าจะเข้าไปทำงาน

ไอโอะกุ มีกฎระเบียบที่น่าทึ่ง มีความงดงามของ ขนบธรรมเนียมและประเพณีของสตรีที่อาศัยภายในนั้นแต่ก็มีความมืดดำที่เกิดจากด้านมืดของมนุษย์ที่อยากได้ทั้งอำนาจและทรัพย์สินเงินทอง จนเกิดเป็นโศกนาฏกรรมขึ้นหลายครั้ง

คำว่า “ไอโอะกุ” ไม่สามารถสรุปภาพโดยรวมด้วยคำเพียงไม่กี่คำ แต่หนังสือเล่มนี้มีภาพที่ชัดเจนมากของ “ไอโอะกุ” เสมือนอยู่ร่วมสมัยเอโดะได้ระดับหนึ่งเช่นกัน

CHIANG MAI
UNIVERSITY PRESS

ISBN (e-Book) : 978-616-398-697-9

บทที่ 1

เรื่องทั่วไป
เกี่ยวกับ
สมัยเอโดะ

บทที่ 1

เรื่องทั่วไปเกี่ยวกับสมัยเอโดะ

โอโอะกุ เป็นที่อาศัยของภรรยาและบุตรธิดาของโชกุนในอาณาบริเวณของปราสาทเอโดะ ในเมืองเอโดะซึ่งปัจจุบันคือ กรุงโตเกียว และปราสาทเอโดะเป็นส่วนหนึ่งของพระราชวังอิมพีเรียล ในกรุงโตเกียวในปัจจุบัน

ก่อนจะเข้าสู่เรื่องของโอโอะกุ ผู้เขียนจึงขอแนะนำข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเมืองเอโดะซึ่งเป็นเมืองที่ตั้งของที่ทำการรัฐบาลเอโดะ ซึ่งเป็นรัฐบาลที่บริหารประเทศญี่ปุ่นในขณะนั้นเพื่อให้เห็นภาพโดยรวมของเมืองเอโดะ เมืองหลวงของญี่ปุ่นในสมัยเอโดะ ซึ่งเป็นสมัยที่ประเทศญี่ปุ่นเข้าสู่ความสงบหลังจากมีสงครามต่อเนื่องมาเป็นเวลานานตั้งแต่ช่วงปลายสมัยเฮอันเป็นต้นมา

โชกุนตระกูลโทกูงาวะ

ประเทศญี่ปุ่นในสมัยเอโดะปกครองโดยรัฐบาลเอโดะหรือเรียกอีกอย่างว่า บากูฟุ (幕府) เป็นรัฐบาลทหารของโชกุนตระกูลโทกูงาวะบางครั้งจึงเรียกว่า รัฐบาลโทกูงาวะ เริ่มตั้งโดยโชกุนจากตระกูลโทกูงาวะคือ โทกูงาวะ อิเอยาซุ (徳川家康) เป็นบุตรชายของโดเมียวมัตสึไดระ ฮิโรดาคะ (松平弘忠) แต่เดิมอิเอยาซุอาศัยที่เมืองมิกาวะ (บริเวณจังหวัดไอจิปัจจุบัน) ในวัยเด็กมีชีวิตที่ยากลำบากเนื่องจากต้องพลัดพรากจากครอบครัวและถูกนำไปเลี้ยงประหนึ่งเป็นตัวประกันที่ตระกูลเอโดะและตระกูลอิมางะวะ

เมืองเอโดะเริ่มเป็นเมืองที่สำคัญเมื่อโทกูงาวะ อิเอยาซุย้ายเข้ามาอาศัยในเมืองเอโดะตั้งแต่ปี ค.ศ. 1590 หลังจากชนะสงครามเซกิงาฮาระซึ่งเป็นสงครามที่ใหญ่ที่สุดก่อนจะเริ่มต้นสมัยเอโดะในเดือนกันยายน ค.ศ. 1600 เหตุผลที่ย้ายเมืองที่เป็นฐานของการปกครองมาที่เมืองเอโดะคือ เพื่อให้อยู่ห่างจากฐานอำนาจเดิมของขุนนางที่เมืองเกียวโต รวมถึงฐานอำนาจเดิมของโทโยโทมิ ฮิเดโยชิ

ในปี ค.ศ. 1605 โทกูงาวะ อิเอยาซุ ได้รับตำแหน่งเป็นโชกุน (征夷大將軍) และตั้งรัฐบาลทหารเป็นผู้ปกครองโตเกียวทั้งประเทศที่เมืองเอโดะและประกาศให้ตำแหน่งโชกุนเป็นตำแหน่งของตระกูลโทกูงาวะแต่เพียงตระกูลเดียว หลังจากนั้นจึงเกษียณตนเองจากตำแหน่งโชกุนไปดำรงตำแหน่งโอโทะโซะ (大御所) และย้ายไปอยู่ที่เมืองซุนปู (จังหวัดชิซุโอกะในปัจจุบัน) และให้บุตรชายคือ โทกูงาวะ ฮิเดตากะ (徳川秀忠) เป็นโชกุนคนที่ 2 ปกครองรัฐบาลเอโดะโดยอิเอยาซุยังดูแลและมีอำนาจในการปกครองอยู่เช่นเดิม

ในช่วงแรกของสมัยเอโดะนั้น ถึงแม้ตระกูลโทกูงาวะจะปกครองในฐานะผู้นำสูงสุดของรัฐบาลเอโดะแต่ก็ยังมีปัญหาเกี่ยวกับตระกูลโทโยโทมิอย่างต่อเนื่องและเกิดสงครามระหว่างตระกูลโทกูงาวะกับฝ่ายของตระกูลโทโยโทมิอีกครั้งในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1614 เรียกว่า โอซาก้าฟูโนะจิน และมีการเจรจาสงบศึกด้วยการขอญัตติค้านนอกของปราสาทแต่ต่อมาอิเอยาซุได้สั่งให้โจมตีด้านในของปราสาทซึ่งไม่ได้อยู่ในสัญญาสงบศึกจึงมีความขัดแย้งและรบกันอีกครั้งในเดือนเมษายน ค.ศ. 1615 เรียกว่า โอซาก้านัตสึโนะจิน และในคราวนี้ฝ่ายของโทโยโทมิ ฮิเดโยริบุตรชายของโทโยโทมิ ฮิเดโยชิ (秀吉秀頼) เป็นฝ่ายแพ้ในเดือนพฤษภาคมและฆ่าตัวตายพร้อมมารดาคือ โยะโดะจิมิ (淀君) ในปราสาทโอซาก้าซึ่งเป็นการทำลายอำนาจของตระกูลโทโยโทมิ และสิ้นสุดการทำสงครามระหว่างสองตระกูล ประเทศญี่ปุ่นจึงเข้าสู่สภาวะสงบของสมัยเอโดะโดยไม่มีสงครามซึ่งดำเนินต่อเนื่องเป็นเวลา 265 ปี

ในสมัยเอโดะปกครองด้วยโชกุนจากตระกูลโทกูงาวะจำนวน 15 คน (รูปที่ 1-3) ได้แก่

1. โทกูงาวะ อิเอยาซุ (徳川家康) (ช่วงอายุ ค.ศ. 1542-1616) ช่วงปกครอง ค.ศ. 1603-1605 เริ่มปกครองอายุ 61 ปี
2. โทกูงาวะ ฮิเดตากะ (徳川秀忠) (ช่วงอายุ ค.ศ. 1579-1632) ช่วงปกครอง ค.ศ. 1605-1623 เริ่มปกครองอายุ 27 ปี เกษียณจากตำแหน่งโชกุนไปเป็นโอโทะโซะในปี ค.ศ. 1623
3. โทกูงาวะ อิเอมิตสึ (徳川家光) (ช่วงอายุ ค.ศ. 1604-1651) ช่วงปกครอง ค.ศ. 1623-1651 เริ่มปกครองอายุ 20 ปี

4. โทกูงาวะ อิเอสึนะ (徳川家綱) (ช่วงอายุ ค.ศ. 1641-1680) ช่วงปกครอง ค.ศ. 1651-1680 เริ่มปกครองอายุ 11 ปี
5. โทกูงาวะ สึนาโยชิ (徳川綱吉) (ช่วงอายุ ค.ศ. 1646-1709) ช่วงปกครอง ค.ศ. 1680-1709 เริ่มปกครองอายุ 35 ปี
6. โทกูงาวะ อิเอโนบุ (徳川家宣) (ช่วงอายุ ค.ศ. 1662-1712) ช่วงปกครอง ค.ศ. 1709-1712 เริ่มปกครองอายุ 48 ปี
7. โทกูงาวะ อิเอสึงุ (徳川家継) (ช่วงอายุ ค.ศ. 1709-1716) ช่วงปกครอง ค.ศ. 1712-1716 เริ่มปกครองอายุ 3 ปี 4 เดือน
8. โทกูงาวะ โยชิมุเนะ (徳川吉宗) (ช่วงอายุ ค.ศ. 1684-1751) ช่วงปกครอง ค.ศ. 1716-1745 เริ่มปกครองอายุ 33ปี มาจากตระกูลคิอิโทกูงาวะ
9. โทกูงาวะ อิเอชิเงะ (徳川家重) (ช่วงอายุ ค.ศ. 1711-1761) ช่วงปกครอง ค.ศ. 1745-1760 เริ่มปกครองอายุ 35 ปี
10. โทกูงาวะ อิเอฮารุ (徳川家治) (ช่วงอายุ ค.ศ. 1737-1786) ช่วงปกครอง ค.ศ. 1760-1786 เริ่มปกครองอายุ 24 ปี
11. โทกูงาวะ อิเอนาริ (徳川家斉) (ช่วงอายุ ค.ศ. 1773-1841) ช่วงปกครอง ค.ศ. 1787-1837 เริ่มปกครองอายุ 15 ปี
12. โทกูงาวะ อิเอโยชิ (徳川家慶) (ช่วงอายุ ค.ศ. 1793-1853) ช่วงปกครอง ค.ศ. 1837-1853 เริ่มปกครองอายุ 45 ปี
13. โทกูงาวะ อิเอซาตะ (徳川家定) (ช่วงอายุ ค.ศ. 1824-1858) ช่วงปกครอง ค.ศ. 1853 - 1858 เริ่มปกครองอายุ 29 ปี
14. โทกูงาวะ อิเอโมจิ (徳川家茂) (ช่วงอายุ ค.ศ. 1846-1866) ช่วงปกครอง ค.ศ. 1858-1866 เริ่มปกครองอายุ 13 ปี มาจากตระกูลคิอิโทกูงาวะ
15. โทกูงาวะ โยชิโนบุ (徳川慶喜) (ช่วงอายุ ค.ศ. 1837-1913) ช่วงปกครอง ค.ศ. 1866-1867 เริ่มปกครองอายุ 29 ปี มาจากตระกูลมิโตะโทกูงาวะ

รูปที่ 1 โขกุนคนที่ 1 (กลางบน) โขกุนคนที่ 2 (แถว 2 ด้านขวา) โขกุนคนที่ 3 (แถว 2 ด้านซ้าย) โขกุนคนที่ 4 (นั่งด้านขวา) โขกุนคนที่ 5 (นั่งด้านซ้าย) 「光將軍徳川家累代像附累系」(ได้รับความอนุเคราะห์จาก Tokyo Metropolitan Library 「東京都立中央図書館特別文庫所蔵」)

รูปที่ 2 โชกุนคนที่ 6 (ด้านซ้ายบน) โชกุนคนที่ 7 (ด้านล่างกลาง) โชกุนคนที่ 8 (ด้านล่างซ้าย) โชกุนคนที่ 9 (ด้านบนขวา) โชกุนคนที่ 10 (ด้านล่างขวา) โชกุนคนที่ 11 (นั่งกลางภาพ) 「光將軍徳川家累代像附累系」 (ได้รับความอนุเคราะห์จาก Tokyo Metropolitan Library 「東京都立中央図書館特別文庫所蔵」)

โอโอะกุ : เป็ดมันหลากมิดิหลังปราสาทเอโดะ

รูปที่ 3 โขกุนคนที่ 12 (ด้านบนซ้าย) โขกุนคนที่ 13 (ด้านบนขวา) โขกุนคนที่ 14 (ด้านล่างซ้าย) โขกุนคนที่ 15 (ด้านล่างขวา) 「光將軍徳川家累代像附累系」(ได้รับความอนุเคราะห์จาก Tokyo Metropolitan Library 「東京都立中央図書館特別文庫所蔵」)

เมืองปราสาทเอโดะ

เมืองเอโดะแต่เดิมเป็นเพียงหมู่บ้านเล็ก ๆ ของชาวประมงที่มีบ้านเรือนเรียงรายเพียงเล็กน้อย ส่วนปราสาทเอโดะเดิมซึ่งถูกสร้างในปี ค.ศ. 1457 นั้นในช่วงแรกเป็นเพียงปราสาทเก่าและเป็นปราสาทขนาดเล็ก มุงหลังคาด้วยแผ่นไม้ ไม่มีกำแพงหิน ตั้งอยู่ใกล้กับอ่าวฮิโยะซึ่งกินพื้นที่ลึกเข้ามาจนเกือบถึงตัวปราสาท

เมืองเอโดะเริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่เมืองแห่งปราสาทเอโดะ หลังจากโทกูงาวะ อิเอยาซุรบชนะตระกูลโฮโจที่ปราสาทโอไดวาระในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1590 และได้รับที่ดินในแถบคันโตซึ่งแต่เดิมครอบครองโดยตระกูลโฮโจรวมถึงเมืองเอโดะจากโทโยโทมิ ฮิเดโยชิ หลังจากนั้น โทกูงาวะ อิเอยาซุจึงเลือกเมืองเอโดะเป็นฐานที่ตั้งแทนที่จะเลือกเมืองที่มีความสำคัญดังเช่น เมืองโอไดวาระหรือเมืองคามาคุระ เนื่องจากเมืองเอโดะเป็นเมืองที่มีลักษณะเหมาะสมทางภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการขยายตัวในอนาคตคือ มีเส้นทางขนส่งทางน้ำหลายเส้นทาง

โทกูงาวะ อิเอยาซุเริ่มย้ายเข้าไปอาศัยในเมืองเอโดะในวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1590 ภายหลังจึงเรียกวันนี้ว่า วันฮัตซุกกุ (八朔) ซึ่งเป็นวันสำคัญของรัฐบาลตลอดช่วงสมัยเอโดะ หลังจากโทกูงาวะ อิเอยาซุย้ายเข้ามาอาศัยในเมืองเอโดะแล้วจึงมีการแบ่งที่ดินเพื่อสร้างที่พักสำหรับลูกน้องและปรับปรุงซ่อมแซมปราสาทเพื่อสร้างเป็นเมืองปราสาท และยังคงดูแลเพื่อใช้ในการขนส่งวัสดุการก่อสร้างโดยตั้งชื่อว่า โดซันโบริ (道三堀) ตามชื่อของแพทย์ประจำตัวของอิเอยาซุ การเริ่มสร้างเมืองเอโดะในช่วงนั้นเป็นการสร้างเมืองด้วยการถมที่ลุ่ม โดยอิเอยาซุรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงเองและใช้แรงงานของลูกน้องของตนเองเท่านั้น เนื่องจากในขณะนั้นเมืองเอโดะเป็นเพียงเมืองปราสาทของไคเมียว¹ ที่ถือได้ว่ามีอำนาจคนหนึ่งแต่ไม่ได้มีตำแหน่งของผู้ปกครองประเทศ หลังจากโทกูงาวะ อิเอยาซุชนะสงครามเซกิงาฮาระแล้วจึงมีการปรับปรุงปราสาทเอโดะครั้งใหญ่ในปี ค.ศ. 1607 โดยให้บรรดาไคเมียวกลุ่มโทะซามะไคเมียว² ช่วยกันก่อสร้างและรับผิดชอบค่าใช้จ่ายและแรงงานซึ่งเป็นเงินจำนวนมหาศาลของบรรดาไคเมียวทั้งหลาย เช่น

¹ผู้นำที่มาจากตระกูลทหาร เป็นผู้ปกครองทั้งทหาร ชาวเมืองและชาวบ้านในระดับแคว้น.

²เป็นไคเมียวกลุ่มสุดท้ายที่เข้ามาสวามิภักดิ์หลังสงครามเซกิงาฮาระ ซึ่งจะไม่ได้รับตำแหน่งสำคัญและได้ปกครองแคว้นที่อยู่ไกลจากเมืองเอโดะและเมืองเกียวโต.

- ไตเมียวที่ได้รับมอบหมายให้ซ่อมแซมฮมมารุ คือไตเมียวตระกูลโฮะโซะกาเวะ (細川家) จากแคว้นบูเซ็นโกะคุระ (ปัจจุบันคือเมืองคิตะคิวชู จ.ฟูกูโอกะ) ไตเมียวตระกูลโมริ (毛利家) จากแคว้นนางะโตะ (ปัจจุบันคือเมืองฮางิ จ.ยามางูจิ) ไตเมียวตระกูลคิกคาเวะ (吉川家) จากแคว้นอิวาคุนิ (ปัจจุบันคือ เมืองอิวาคุนิ จ.ยามางูจิ)
- ไตเมียวที่ได้รับมอบหมายให้สร้างกำแพงหินของอาคารฮมมารุ คือ ไตเมียวตระกูลยามาอูจิ (山内家) จากแคว้นโทซะโคจิ (ปัจจุบันคือเมืองโคจิ จ.โคจิ)
- ไตเมียวที่ได้รับมอบหมายให้ซ่อมแซมฐานกำแพงหินของเท็นซุและสร้างกำแพงหินด้านนอก คือ ไตเมียวตระกูลคุโรดะ (黒田家) จากแคว้นซึกุเซ็นฟูกูโอกะ (ปัจจุบันคือเมืองฟูกูโอกะ จ.ฟูกูโอกะ)
- ไตเมียวที่ได้รับมอบหมายให้สร้างกำแพงหินของประตูโทะระโนะมงคือ ไตเมียวตระกูลคิโนะซิตะ (木下家) จากแคว้นบุงโงอิจิ (ปัจจุบันคือ เมืองอิจิ จ.โออิตะ)

ในขณะนั้นมีการซ่อมแซมและสร้างอาคาร คือ ฮมมารุ นิโนะมารุ ซันโนะมารุและกำแพงหิน และยังได้สร้างหอบปราสาท 5 ชั้นหรือเท็นซุ (天守閣) อีกทั้งยังคงมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง จนเสร็จสมบูรณ์ในสมัยของโทกูงาวะ อิเอมิตสึ (โชกุนคนที่ 3) ในปี ค.ศ. 1636 โดยใช้เวลาสร้างและปรับปรุงทั้งหมด 30 ปี การปรับปรุงปราสาทเอโดะให้เป็นที่พักอาศัยของโชกุนตระกูลโทกูงาวะทำให้เมืองเอโดะกลายเป็นเมืองปราสาทที่เป็นศูนย์กลางการปกครองของประเทศญี่ปุ่น ปราสาทเอโดะถูกยึดเป็นของรัฐบาลเมจิในปี ค.ศ. 1868 ให้เป็นพระราชวังที่ประทับของจักรพรรดิเมจิ และถูกปรับปรุงเป็นส่วนหนึ่งของพระราชวังอิมพีเรียลในปัจจุบัน

ส่วนสำคัญของปราสาทเอโดะคือ ปราสาทหลักฮมมารุ (本丸御殿) เป็นที่อาศัยส่วนตัวของโชกุน และมีพื้นที่ทั้งหมด 11,000 สิบะ³ แบ่งออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

- โอะโมะเตะ (表) ส่วนที่ทำงานของอำมาตย์และเข้ารับใช้โชกุน⁴
- นาคะโอะกุ (中奥) เป็นพื้นที่อาศัยส่วนตัวของโชกุน
- โอโอะกุ (大奥) เป็นส่วนพื้นที่อาศัยของบรรดามารยาของโชกุนรวมถึงมารดาและบุตรธิดา มีพื้นที่ประมาณ 6,000 สิบะเป็นพื้นที่สำคัญเพื่อสร้างผู้สืบทอดตระกูลโทกูงาวะ⁵

³ สิบะ = 36 ตารางฟุต.

⁴โดยปกติบรรดามารยาจะเข้ามาทำงานในปราสาทตั้งแต่ช่วง 10 นาฬิกา หากมีเหตุจำเป็นต้องพบโชกุนจะต้องพบก่อนอาหารเที่ยงและจะกลับออกไปจากปราสาทเวลาประมาณ 15 นาฬิกา.

⁵ในส่วนนี้จะมีผู้หญิงที่ทำหน้าที่รับใช้โชกุนและภรรยาตั้งแต่ 1,000-3,000 คนไม่ปรากฏจำนวนแน่นอน.

นอกจากนี้ยังมีอาคารหรือคฤหาสน์ส่วนที่เรียกว่านิโนะมารุ (西の丸) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่อาศัยของโชกุนที่เกษียณจากการเป็นโชกุน หรือ บางครั้งเป็นที่อาศัยของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งโชกุนคนต่อไป หรือเซชิ (世子) และมีอาคารที่อาศัยในส่วนที่เรียกว่า นิโนะมารุ (二の丸) ซันโนะมารุ⁶ (三の丸) โมะเมจิยามะ (紅葉山) และฟูกิอาเงะ (吹上) ด้วยเช่นกัน

นอกจากการปรับปรุงปราสาทเอโดะแล้ว โทกูงาวะ อิเอยาซุยังสั่งให้ขุดคูคลองภายในเมืองเอโดะเพื่อใช้ในการขนส่งสินค้า และยังได้ถมที่ลุ่มบริเวณอ่าวอิบิยะและพื้นที่ชายฝั่งทะเล อีกทั้งยังทำให้มีพื้นที่เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยมากขึ้นด้วยการตัดภูเขาคันดะให้เตี้ยลงและนำดินไปขยายเมืองด้วยการถมที่ลุ่มและถมทะเลแถบอ่าวอิบิยะ กำหนดพื้นที่แถบภูเขาคันดะซึ่งเป็นที่สูงให้เป็นพื้นที่อาศัยของลูกน้องของโชกุนตระกูลโทกูงาวะ และกำหนดให้พื้นที่ที่ถูกถมเป็นที่อาศัยของไคเมียว ส่วนพื้นที่ลุ่มด้านตะวันออกของพื้นที่ที่ถูกถมกำหนดให้เป็นพื้นที่ของชาวเมืองซึ่งปัจจุบันคือเขตกินซ่าและเคียวบาชิ

นอกจากนี้โทกูงาวะ อิเอยาซุยังทำให้เมืองเอโดะเป็นเมืองปราสาทที่สมบูรณ์มากขึ้นด้วยการสั่งให้พ่อค้าและช่างจากเมืองซุระงะ (จังหวัดชิซุโอะกะในปัจจุบัน) เมืองโอซาก้าและเมืองอิเซะ (จังหวัดมิเอะในปัจจุบัน) เข้ามาอาศัยในเมืองเอโดะเพื่อสร้างเป็นเมืองปราสาท และในพื้นที่ที่ถูกถมอีกแห่งหนึ่งคือสึคุตะจิมะ (佃島) (รูปที่ 4) (เขตชูโอในปัจจุบัน) นั้นได้สั่งให้ชาวประมงจากหมู่บ้านเซ็ตสึ (摂津) เมืองโอซาก้าย้ายเข้ามาอาศัยและให้สิทธิพิเศษในการทำประมง

ต่อมารัฐบาลเอโดะจึงขยายพื้นที่บริเวณคันดะให้เป็นที่อยู่อาศัยของชาวเมืองซึ่งเป็นพวกช่างที่ทำงานให้กับรัฐบาลทหารที่เรียกว่า โกะโยตะชิ (御用達) ซึ่งปัจจุบันยังหลงเหลือเป็นชื่อของเขตในกรุงโตเกียวเช่น ย่านที่อยู่อาศัยของช่างย้อมผ้าคือ คนยะโจ (紺屋町) และย่านที่อยู่อาศัยของช่างทำเหล็กคือ คาจิโจ (鍛冶町) และชื่อที่ตั้งของสำนักงานที่รับผิดชอบงานขนส่งของรัฐบาลหรือเด็มมายะกุ (伝馬役) เช่น โอเด็มมะโจ (รูปที่ 5) และโคะเด็มมะโจ (大伝馬町・小伝馬町) เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการสร้างสะพานนิฮงบาชิ (รูปที่ 6-7) ทำให้บริเวณใกล้เคียงของสะพานเป็นย่านการค้าที่สำคัญของเมืองเอโดะ และสร้างสะพานเรียวกะกุซึ่งกลายเป็นแหล่งรวมกิจกรรมของชาวเมืองเอโดะในสมัยนั้น (รูปที่ 8)

⁶เป็นสถานที่เลี้ยงดูโชกุนคนที่ 5 เมื่อยังเป็นเด็ก ภายหลังเป็นที่อยู่อาศัยของมารดาของโชกุนคือเคโชอิน จึงมีการเรียกชื่อมารดาว่า ซันโนะมารุซามะ.

รูปที่ 4 บริเวณสี่คุตะจิมะซึ่งกลายเป็นหมู่บ้านชาวประมง「江戸名所之内永代橋の風景」(ได้รับความอนุเคราะห์จาก National Diet Library)

รูปที่ 5 ย่านโอเด็งมะโจซึ่งกลายเป็นย่านการค้าที่สำคัญของเมืองเอโดะ สามารถมองเห็นภูเขาไฟฟูจิ「東都大伝馬街繁栄之図」(ได้รับความอนุเคราะห์จาก National Diet Library)

รูปที่ 6 ตลาดปลาในบริเวณสะพานนิฮงบาชิ ซึ่งจะพลุกพล่านในช่วงเช้าของทุกวัน 「日本橋魚市繁栄図」
(ได้รับความอนุเคราะห์จาก National Diet Library)

รูปที่ 7 คูคลองเพื่อใช้ส่งสินค้าและโกดังสินค้าจำนวนมากในบริเวณสะพานนิฮงบาชิ จากมุมมองเห็นปราสาทเอโดะและภูเขาไฟฟูจิ 「富嶽三十六景 江戸日本橋」 (ได้รับความอนุเคราะห์จาก National Diet Library)

รูปที่ 8 เมืองเอโดะในบริเวณสะพานเรียวกะกุที่มีประชาชนมาชมเทศกาลดอกไม้ไฟในฤดูร้อนเป็นจำนวนมาก
「東都両国橋夏景色」(ได้รับความอนุเคราะห์จาก National Diet Library)

รัฐบาลกำหนดให้แบ่งพื้นที่ของเมืองเอโดะเป็นเขตที่อยู่อาศัยของชามูไร เขตวัด ศาลเจ้า และเขตเมือง และกำหนดให้ด้านในของคูเมืองด้านนอกเป็นย่านที่อยู่อาศัยของชาวเมืองประมาณ 300 ชุมชนหรือมะจิ เรียกว่า โคะโจ (古町) มีการวางผังเมืองที่มีต้นแบบมาจากเมืองเกียวโตโดยตัดถนนแบบตารางหมากรุก แบ่งเมืองออกเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสและแบ่งออกเป็นบล็อกสี่เหลี่ยมจัตุรัส บล็อกละ 60 เค็ง⁷ สร้างเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยให้ชาวเมืองอาศัยมีขนาด 20 เค็งโดยแบ่งเป็นสองข้าง และคันด้วยที่ว่างสาธารณะ 20 เค็ง

ผู้ที่อาศัยส่วนใหญ่ในเมืองเอโดะได้แก่ บรรดาชามูไรที่หมุนเวียนกันเข้ามาทำงานในเมืองเอโดะด้วยระบบซังคิงโคไต⁸ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1635 ทำให้เมืองเอโดะมีประชากรที่เป็นชามูไรเข้ามาอาศัยเป็นจำนวนมาก มีการสร้างที่พักอาศัยรอบปราสาทเอโดะจนทำให้เมืองเอโดะเริ่มกลายเป็นเมืองหลวงของทหาร มีชาวเมือง (พ่อค้าและช่าง) เข้ามาอาศัยเพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้ชีวิตประจำวันให้แก่ชนชั้นชามูไรเช่น ด้านอาหาร เสื้อผ้า และที่อยู่อาศัย จึงทำให้เมืองเอโดะกลายเป็นเมืองที่มีประชากรเข้ามาอาศัยเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

⁷ 1 เค็ง เป็นพื้นที่ประมาณ 108 ตารางเมตร.

⁸ เป็นระบบที่โตเมียวจะหมุนเวียนเข้ามาปฏิบัติงานในปราสาทเอโดะ มีคำอธิบายในส่วนของหัวข้อ ซังคิงโคไต.

พื้นที่ของเมืองเอโดะประมาณครึ่งหนึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของชนชั้นซามูไรเช่น กลุ่มลูกน้องของโชกุนที่เรียกว่า ฮาตะโมะโตะ (旗本) และโกะเคะนิน (御家人) รวมถึงไดเมียว (大名) เรียกว่า เขตยามาโนะเตะ (山の手) ปัจจุบันคือบริเวณเขตมินาโตะ (港区) เขตชินจูกุ (新宿区) และเขตบุงเกียว (文京区) จากการสำรวจในปี ค.ศ. 1869 พบว่าเมืองเอโดะเป็นเมืองปราสาทของตระกูลโทกูงาวะที่มีพื้นที่อาศัยของชนชั้นซามูไรร้อยละ 70 เป็นพื้นที่อาศัยของชาวเมืองร้อยละ 16 และเป็นพื้นที่วัดและศาลเจ้าร้อยละ 14 ชนชั้นซามูไรจึงมีพื้นที่อาศัยอย่างกว้างขวางและแวดล้อมด้วยธรรมชาติในขณะที่ชาวเมืองจะต้องอาศัยร่วมกันอย่างแออัด

ที่ดินของชนชั้นซามูไรที่ได้รับจากโชกุนเรียกว่า ไฮเรียวจิ (拝領地) จะมีขนาดแตกต่างกันไปตามฐานะของชนชั้นซามูไร เช่น ไดเมียวที่มีฐานันดร 10,000 โคะคุ¹⁰ จะได้รับที่ดินประมาณ 8,250 ตารางเมตร ฐานันดร 50,000 โคะคุจะได้รับที่ดิน 14,850 ตารางเมตร และฐานันดรตั้งแต่ 100,000 โคะคุขึ้นไปได้รับที่ดิน 23,100 ตารางเมตร ส่วนทหารสังกัดโชกุนระดับฮาตะโมะโตะที่มีฐานันดร 3,000 โคะคุจะได้รับที่ดิน 4,950 ตารางเมตร ส่วนระดับโกะเคะนินที่มีฐานันดรต่ำกว่าคือ 100 โคะคุจะได้รับที่ดินประมาณ 600 ตารางเมตร แต่ในความเป็นจริง พื้นที่ของคลุหาสนี้ไม่ได้ถูกกำหนดจากฐานันดรที่ดินเพียงอย่างเดียวเนื่องจากคลุหาสน์ของไดเมียวจะต้องเป็นที่อยู่อาศัยของลูกน้องและผู้รับใช้เป็นจำนวนมากจึงมีคลุหาสน์ของไดเมียวที่มีพื้นที่มากถึง 660,000 ตารางเมตรด้วยเช่นกัน

ไดเมียวแต่ละคนจะมีคลุหาสน์ของไดเมียวหรือไดเมียวยาชิกิ (大名屋敷) เป็นที่อยู่อาศัย 3 ประเภท คือ

- คามียาชิกิ (上屋敷) (รูปที่ 9-10) เป็นที่อยู่อาศัยของไดเมียวและครอบครัวได้แก่ ภรรยาเอกและบุตร ซึ่งจะสร้างในบริเวณใกล้กับปราสาทเอโดะเพื่อความสะดวกในการเดินทางไปทำงานที่ปราสาทเอโดะ
- นาคะยาชิกิ (中屋敷) เป็นที่อยู่อาศัยผู้สืบทอดตระกูลของไดเมียวที่บรรลุนิติภาวะแล้ว หรือสำหรับไดเมียวที่เกษียณจากตำแหน่ง¹⁰ ตั้งอยู่บริเวณรอบคูด้านนอกของปราสาทเอโดะ บางครั้งถูกใช้เป็นที่อยู่อาศัยของไดเมียวในกรณีที่คลุหาสน์หลักหรือ คามียาชิกิถูกทำลายจากไฟไหม้

¹⁰โคะคุ เป็นหน่วยวัดสำหรับจำนวนข้าวสารจำนวน 180 ลิตรซึ่งเป็นจำนวนที่คน 1 คนจะบริโภคใน 1 ปี.

¹⁰มีกฎระบุให้ไดเมียวที่เกษียณแล้วจะต้องอาศัยในเมืองเอโดะ ยกเว้นมีการขอเป็นกรณีพิเศษเช่น ไดเมียวของแคว้นซัตสึมะ.

- ชิโมะยาชิกิ (下屋敷) ตั้งอยู่ห่างจากปราสาทเอโดะ ใช้เป็นที่เก็บสิ่งของจากแคว้นของไดเมียว ส่วนใหญ่มีสวนขนาดใหญ่¹¹ บางแห่งมีทุ่งนาและโกดังสำหรับเก็บของที่ถูกส่งมาจากแคว้น จึงเป็นที่พักตากอากาศของไดเมียวและมีที่พักรับรองสำหรับแขกของไดเมียว

รูปที่ 9 คาเมียชิกิของตระกูลมาเอะดะ แคว้นคางะในเมืองเอโดะ ประติมากรรมทางซ้ายมือปัจจุบันอยู่ในบริเวณของมหาวิทยาลัยแห่งชาติโตเกียว 「本郷加賀藩前田家上屋敷」 (ได้รับความอนุเคราะห์จาก National Diet Library)

¹¹ปัจจุบันยังมีอยู่หลายแห่งในกรุงเกียวโตซึ่งเปิดให้ประชาชนทั่วไปเข้าชมได้.

